

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ
ГО «УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ КОРЕКЦІЙНИХ ПЕДАГОГІВ»

До 220-ї річниці з дня заснування університету

**ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ В ОСВІТІ
ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ
З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ
ПОТРЕБАМИ**

Збірник наукових праць

Харків — 2024

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Г. С. СКОВОРОДИ
ГО «УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ КОРЕКЦІЙНИХ ПЕДАГОГІВ»**

До 220-ї річниці з дня заснування університету

***ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ
В ОСВІТІ ТА РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ
З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ***

Збірник наукових праць

Харків – 2024

УДК 376 – 056.36 : 374

Редакційна колегія:

Головний редактор – Бойчук Юрій Дмитрович, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, ректор ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

Заступник головного редактора – Маркусь Ірина Сергіївна, кандидат педагогічних наук, доцент, президент ГО «Українська асоціація корекційних педагогів», декан факультету спеціальної та інклюзивної освіти УДУ імені Михайла Драгоманова;

Відповідальний секретар – Якуба Леся Станіславівна, викладач кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г.С. Сковороди.

Члени редакційної колегії:

Дрожик Людмила Володимирівна, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри здоров'я людини, реабілітології і спеціальної психології ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

Коваленко Вікторія Євгенівна, доктор педагогічних наук, доцент, виконавчий директор ГО «УАКП», завідувач кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

Микитюк Сергій Олександрович, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри психологічної та педагогічної антропології, декан факультету природничої, спеціальної і здоров'язбережувальної освіти ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

Синьова Євгенія Павлівна, доктор психологічних наук, професор, професор кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди;

Сінопальнікова Наталія Миколаївна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри спеціальної педагогіки ХНПУ імені Г. С. Сковороди.

Інноваційні підходи в освіті та реабілітації дітей з особливими освітніми потребами: збірник наукових праць. – Х.: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2024. – 242 с.

Рекомендовано редакційно-видавничою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди

Протокол 12 від 06.12.2024

<i>Московченко Т.</i> Розвиток образного мовлення дітей дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня	86
<i>Мостовий Л.</i> Використання сучасних освітніх технологій для підвищення кваліфікації фахівців-сурдопедагогів	89
<i>Мякушко О., Жукова А.</i> Особливості розвитку описового мовлення дітей старшого дошкільного віку з мовленнєвими труднощами засобами образотворчої діяльності	94
<i>Ніколенко Л.</i> Підготовка викладачів до реалізації інклюзивного навчання у закладі вищої освіти	100
<i>Омельченко П., Бурлака І., Мірошниченко О.</i> Здоров'язбережувальні технології інклюзивної освіти	104
<i>Очеретнюк Т.</i> Партнерська взаємодія – один із головних аспектів діяльності інклюзивно-ресурсних центрів	106
<i>Петренко Ю.</i> Активізація мовленнєвої діяльності дітей дошкільного віку з РАС засобами ігротерапії	110
<i>Пилипчук Ю.</i> Особливості прояву фонетико-фонематичних порушень у дошкільників з загальним недорозвитком мовлення	113
<i>Потюк С.</i> Лялькотерапія як засіб роботи з образом Я дітей з особливими освітніми потребами	118
<i>Рабін К.</i> Педагогічні умови та методичні підходи до підготовки майбутніх учителів-логопедів для роботи в інклюзивному середовищі	121
<i>Радовенчик А.</i> Здоров'язберігаючі технології в інклюзивній освіті	124
<i>Река К.</i> Філософський погляд корекційно-логопедичної роботи із дітьми дошкільного віку з порушеннями мовлення	128
<i>Ресіна О.</i> Інтелектуальні особливості дітей з розумовою відсталістю	131
<i>Розвад А.</i> Психотерапевтичні підходи до подолання конфліктності батьків і дітей в інклюзивному освітньому середовищі	134
<i>Романко Ю.</i> Особливості лексики дітей із загальним недорозвиненням мовлення II рівня	138
<i>Руденко Н., Боровик С.</i> Розвиток навичок соціальної комунікації з однолітками у дітей дошкільного віку з РАС	140
<i>Савченко О.</i> Стратегії забезпечення психологічної підтримки молодших школярів із заїканням в умовах воєнного стану	142
<i>Сегеда М.</i> Психологічні аспекти навчання академічному співу	145
<i>Сорока А.</i> Особливості ставлення батьків до дітей з ООП	150
<i>Сорока А.</i> Ставлення до дітей з ООП дорослих з різним сімейним статусом	154
<i>Супрун Д., Супрун М., Кондратенко В.</i> Розробка академіком В.І.Бондарем теоретико-практичних засад професійної освіти учнів спеціальної школи	158
<i>Супрун М.</i> Ігнатенко Ганна Єгорівна: пам'ять Учнів про Вчителів	162
<i>Супрун М.</i> Штепура Віра Григорівна: пам'ять Учнів про Вчителів	163
<i>Таган Л.</i> Використання терапевтичної гри в корекційно-розвитковій роботі з дітьми з ООП	165
<i>Таранченко О.</i> Соціокультурні перетворення як важливі технологічний кластер втілення інклюзивної парадигми в освітній системі України	167
<i>Тичина К., Бабич Н., Вовк Т.</i> Труднощі оволодіння графомоторними навичками у дітей молодшого шкільного віку з оптичною дисграфією	172
<i>Тищенко Л., Марчинська А.</i> Індивідуалізація корекційно-розвивальної роботи з учнями, які мають мовленнєві труднощі у контексті діяльності команди супроводу	176
<i>Торба В.</i> Корекція мовленнєвих порушень у дітей з аутизмом за допомогою сенсорно-інтегративних методик	178
<i>Федоренко М., Федоренко М.</i> Нейропсихологічні особливості навчальної	181

*Руденко Наталія Миколаївна,
кандидат психологічних наук, доцент кафедри
дошкільної педагогіки і психології та спеціальної
освіти ім. проф. Т. І. Поніманської,
Рівненський державний гуманітарний університет,*

*Боровик Софія Михайлівна,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Рівненського державного гуманітарного університету*

РОЗВИТОК НАВИЧОК СОЦІАЛЬНОЇ КОМУНІКАЦІЇ З ОДНОЛІТКАМИ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З РАС

Проблема аутизму вивчалась в медичній, педагогічній, психологічній літературі протягом багатьох років (Н. Asperger, L. Bender, M. Bristol, S. Harris, B. Hermelin, L. Kanner та ін.). Особливі зусилля, починаючи з 90-тих років ХХ століття, були спрямовані на вивчення комунікації дітей з розладами аутистичного спектра (РАС) (L. Wing, E. Ornitz, B. Hermelin & N.O'Connor, H. Tager-Flusberg, F. Volkmar та ін.).

Усе більше дослідників схиляються до тієї думки, що аутизм позначається на усіх рівнях психічної організації. Такої самої думки притримуються й українські дослідники, які займаються проблемою аутизму (В. Тарасун, Г. Хворова, Н. Базима, І. Марценківський, Д. Шульженко, М. Рождественська та ін.) [4].

Діти з РАС мають різні за ступенем тяжкості мовленнєві порушення. Мовлення деяких дітей зовсім не розвивається, в той час як в інших дітей спостерігається прогрес у формуванні мовленнєвих і комунікативних умінь. Значне поліпшення може наставати, скоріше за все, у таких дітей, які не є розумово відсталими і оволоділи мовленням в ранньому віці [8].

Гуління і лепет у дітей з РАС з'являються пізніше або їх нема взагалі; лепет не звернений до дорослого, дитина не повторює почуті звуки, слова. Нерідко така дитина говорити з оточуючими, хоча іноді продовжує розмовляти сама з собою або уві сні. Таким чином, комунікативна функція мови не розвивається. Втрата мовлення завжди супроводжується порушенням невербальних комунікацій, зменшенням кількості жестів та імітацій. Діти з РАС рідко використовують повноцінне мовлення у спілкуванні. У старшому дошкільному віці вони зазвичай погано говорять за межами звичної для них обстановки. У дітей з РАС спостерігаються стійкі аграматизми, вони майже ніколи не використовують особовий займенник «я» і стверджувальне слово «так» [5].

За визначенням Н. Базими розлад аутистичного спектру – це тяжке порушення розвитку, що характеризується значними недоліками у формуванні соціальних і комунікативних зв'язків із реальністю, проявляється на зосередженості на власних переживаннях, обмеженні в спілкуванні з іншими людьми, а також проявами стереотипних інтересів, можуть мати проблеми з мовленнєвим розвитком, емоційним вираженням та розумінням вербальних та невербальних сигналів [1]. Отже, порушення комунікації є одним із основних проявів аутизму та аутистичних порушень. Його неможливо вилікувати, проте з часом можна скоригувати і адаптувати людину до соціального життя. Діти з РАС можуть мати проблеми з мовленнєвим розвитком, емоційним вираженням та розумінням вербальних та невербальних сигналів [8].

Коваленко О. зазначає, що діти з аутистичним спектром можуть виявляти різні способи комунікації, але їхні методи часто відрізняються від того, що вважається типовим для їхніх однолітків. Деякі діти з РАС можуть мати проблеми з встановленням і підтриманням зорового контакту або виявленням міміки під час спілкування. Також діти з РАС можуть користуватись мовою тіла, щоб спілкуватися з однолітками. Це може включати жести, позиції тіла та інші невербальні засоби спілкування. Також такі діти можуть мати обмежений словниковий запас, вони можуть повторювати слова або

фрази, цитувати мовлення з мультфільмів або книжок, або виражати свої думки нелогічним способом. Дуже часто діти з РАС можуть розмовляти з однолітками на теми, які не завжди пов'язані з поточною ситуацією. Вони можуть говорити про свої захоплення або інтереси, незалежно від того, чи цікавить це їхніх однолітків [2].

Метою нашого дослідження була розробка програми розвитку і корекції соціальної комунікації з однолітками дітей дошкільного віку з розладом аутистичного спектра за допомогою спеціальних групових занять.

На констатувальному етапі дослідження було обґрунтовано чотири критерії розвитку соціальної комунікації дітей дошкільного віку: вербальна комунікація, невербальна комунікація, інтерактивна увага, гнучкість. Було встановлено, що діти з РАС з контрольної та експериментальної групи виявили низькі показники володіння невербальною і вербальною комунікацією, вони не підтримували зоровий контакт з однолітками, не комунікували жестами та не зверталися за допомогою до інших дітей під час гри, мали низькі показники володіння гнучкістю у спілкуванні з ровесниками в спільній діяльності.

Під час формувального етапу нашого експерименту з метою покращення рівня розвитку соціальної комунікації у дітей з РАС з однолітками ми використали корекційно-розвиткову програму «Втручання та інструкції за участю однолітків» (Peer-Mediated Instruction and Intervention (PMII)) [3].

На першому етапі ми виконували підготовчу роботу, а саме: організацію спеціального предметно-розвивального середовища, що мало велике значення для формування мотивації дітей з РАС до комунікації з однолітками. Також була проведена бесіда з дітьми про те, як вступати в контакт з ровесниками.

На другому етапі в учасників експериментальної групи ми формували вміння невербальної комунікації з однолітками, вчилися жестами просити про допомогу та активно працювали над встановленням зорового контакту у дітей з РАС з однолітками, залучали дошкільників до спільної діяльності. На третьому етапі ми працювали над розвитком вербальної комунікації, а на четвертому етапі – над розвитком гнучкості у спілкуванні. На п'ятому етапі ми розвивали інтерактивну увагу за допомогою гри.

За результатами контрольного етапу дослідження була зафіксована динаміка показників рівня розвитку соціальної комунікації у дітей дошкільного віку з РАС з однолітками. Діти навчилися включати в свою діяльність інших людей, гратися разом та бути уважними до спілкування з ровесниками під час спільної діяльності. Отже, активний розвиток навичок соціальної комунікації з однолітками у дітей дошкільного віку з РАС сприяє їхньому повноцінному інтегруванню в соціальне середовище та формуванню ключових соціальних компетентностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базима Н. В., Мороз О. В. Особливості невербальної та вербальної комунікації у дітей з аутизмом. Логопедія. 2013. № 4. С. 3–8.
2. Коваленко О. Виклики сучасної освіти, або як підготувати учня до життя у сучасному суспільстві. Іноземні мови в навчальних закладах. 2008. №1. С. 8-10.
3. Недозим І. В. Учні початкових класів із розладами аутистичного спектра: навчання та розвиток: навчально-методичний посібник. Харків: Вид-во «Ранок», 2020. 96 с.
4. Плахтій М., Куралова Я. Психологічні та фізіологічні особливості розвитку дітей з розладами аутичного спектру. Науковий вісник МНУ імені в. О. Сухомлинського. № 2 (18), листопад 2017. С. 152-157.
5. Рождественська М. Синдром органічного аутизму у дітей із затримкою психічного розвитку. Дефектологія. 2002. № 2. С. 46-49.
6. Острозька К. О. Основи діагностики дітей з розладами аутистичного спектра. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 98 с.

7. Тарасун В.В., Хворова Г. М. Концепція розвитку, навчання і соціалізації дітей з аутизмом. Київ: Науковий світ, 2004.С. 100.
8. Шульженко Д. Основи психологічної корекції аутистичних порушень у дітей. К.: Слово, 2009. 381 с.

Савченко Оксана Іванівна
здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
Харківського національного педагогічного університету
імені Г.С. Сковороди

СТРАТЕГІЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ІЗ ЗАЇКАННЯМ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація: Актуальність цієї статті полягає в тому, що заїкання накладає негативний відбиток на розвиток дитини, зокрема це відчуття особистої неповноцінності, важкість спілкування з однолітками, нерозвиненість комунікативних якостей. Враховуючи ситуацію, в якій знаходяться українські діти під час війни, ці проблеми можуть ставати ще більш вираженими та глибокими. У статті автором здійснено дослідження емоційних станів молодших школярів із заїканням в умовах війни. Проаналізовані стратегії забезпечення психологічної підтримки молодших школярів із заїканням в умовах воєнного стану.

Ключові слова: стратегії, психологічна підтримка, молодші школярі, заїкання, воєнний стан.

Програма експериментального дослідження, присвячена емоційним станам молодших школярів із заїканням, реалізована на базі кількох освітніх установ з урахуванням соціально-психологічних умов, що склалися внаслідок воєнних обставин. Основною метою дослідження було виявлення впливу стресових факторів, спричинених війною, на емоційний стан дітей з мовленнєвими порушеннями, а також розробка рекомендацій для подолання можливих негативних наслідків [2, с. 160].

У нашому дослідженні були залучені діти віком від 7 до 10 років, у яких діагностовано заїкання різного ступеня тяжкості. Діти належали до різних соціально-економічних груп і мали різний досвід проживання в зонах бойових дій або внутрішнього переміщення. Ми зосередили увагу на тому, як поєднання таких зовнішніх факторів, як страх, невизначеність, втрата постійного місця проживання, а також постійний вплив тривожних повідомлень про війну, взаємодіє з емоційною сферою дітей, що мають проблеми з мовленням.

Результати нашого дослідження емоційних станів молодших школярів із заїканням в умовах війни дозволили зробити низку висновків щодо впливу стресових факторів на їхній психоемоційний стан і мовленнєві порушення. Основні кількісні показники були отримані на основі психометричних тестів, спостережень, а також анкетування батьків і педагогів. Було встановлено, що у 65% дітей із заїканням, залучених до дослідження, спостерігалися підвищені рівні тривожності та страху. Ці діти проявляли більшу емоційну нестабільність, що виражалася в частих змінах настрою, підвищеній дратівливості та навіть агресії в певних ситуаціях. У більшості з них (близько 60%) підвищення тривожності призвело до погіршення заїкання, особливо під час ситуацій, коли вони відчували небезпеку або напруження.

У ході дослідження також було виявлено, що в 40% дітей емоційні прояви були пов'язані із психосоматичними реакціями. Діти часто скаржилися на фізичні симптоми, такі як головний біль, біль у животі та напади нудоти, що супроводжувалися загостренням мовних труднощів. Зазначені симптоми свідчили про те, що тривалий